

Т. В. УМАНЕЦЬ

Одеський національний економічний університет

Н. Л. УМАНЕЦЬ

Донецький державний університет управління

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Досліджено складові інформаційного типу економічного зростання держави. Визначено та охарактеризовано рушійні сили процесу інформаційних трансформацій в сучасній економіці. Зазначено позитивні та негативні наслідки інформаційних трансформаційних зрушень в умовах глобалізації.

Ключові слова: інформація; технологічний уклад; технологічні зрушення; економічне зростання; глобалізація.

T. W. UMANETS

Odessa National Economic University

N. L. UMANETS

Donetsk State University of Management

METHODOLOGICAL APPROACHES TO FORMATION OF A NEW PARADIGM OF INFORMATION IN THE MODERN ECONOMY

Abstract – Purpose of the article – the study of methodological bases of formation of new information paradigm in the modern economy and its consequences. Investigated components of the information type of economic growth of the state. Identified and characterized the driving force of the process of information transformation in the modern economy. The positive and negative effects of information transformation shifts in the context of globalization. Today is crisis industrial paradigm in contemporary economics and the formation of a new information paradigm. The latter should reflect the reality of domination era of information technology, which helps to perpetuate elements of the new system of social relations of production.

Key words: information, technological structure, technological changes, economic growth, globalization.

Постановка проблеми. Еволюційний підхід до розвитку соціально-економічних систем дозволяє стверджувати, що їх історична тенденція визначається законом зменшення ентропії (категорія, яка виступає в якості ступеня неупорядкованості, дезорганізації, хаосу в динамічних системах). Соціальні організми можуть жити та відтворювати себе до того часу, поки вони спроможні ефективно протистояти ентропії та підвищувати рівень своєї організації [1, с. 14]. Якщо внутрішня структура соціально-економічної системи на певному етапі вступає у протиріччя з розв'язанням вищезазначеної проблеми, то така система підлягає трансформації або змінюється на іншу, яка більш спроможна до виживання в даному енерго-інформаційному середовищі. Слід зазначити, що підвищення рівня організації такої соціоекономічної системи відбувається за сценарієм поступово-циклічного розвитку, тобто пілоподібно.

Виробничі системи, які є відносно обмеженими від зовнішнього середовища, спроможні зменшувати свою ентропію та еволюціонувати відповідно до законів самоорганізації складних систем. Оскільки будь-який прогресивний розвиток суспільства тісно пов'язаний з інноваціями, тобто створеними (використаними) або (і) удосконаленими конкурентоспроможними технологіями, продукцією (послугами), а також організаційно-технічними рішеннями виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва або (і) соціальної сфери [2, с. 38], то тема становлення нової інформаційної парадигми в сучасній економіці та її наслідків в умовах глобалізації є актуальною для будь-якої соціо-економічної системи, що розвивається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління інноваційною діяльністю присвячені праці вітчизняних і закордонних вчених. Так, Р.М. Нижегородцев, С. Кузнецов, О.М. Щедрін розглядають інформаційні технології як основу економічного росту держави; В.О. Василенко, В.Г. Шматько – питання інноваційного менеджменту; П.Н. Завлин, А.А. Чухно – оцінку інновацій; Н.І. Комков, А.П. Пятибратов, І.Ю. Матюшенко – методологічну основу інноваційного розвитку й економіки знань.

Проте проблема вимагає свого подальшого опрацювання. В першу чергу, це стосується методологічних основ становлення нової інформаційної парадигми в економіці та її наслідків в умовах глобалізації.

Формування цілі статті. Метою статті є дослідження методологічних основ становлення нової інформаційної парадигми в сучасній економіці та її наслідків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічне зростання держави може бути визначено як довготривале зростання можливостей задовольняти все більш різнобічні потреби населення в продуктах економічної діяльності. Ця зростаюча спроможність заснована на розвитку техніки та технології і на необхідних змінах в інституціональній структурі та ідеології [3, с. 104].

Отже, економіка сучасних соціоекономічних систем, що перебувають в процесі певної трансформації, – це, перш за все, сукупність певних технологічних процесів. Продуктивність управління такою системою на пряму буде залежати від ефективності управління технологічною структурою виробництва.

Технологічну основу економічного розвитку на певному етапі розвитку суспільного виробництва складають комплекси взаємозв'язаних техніко-технологічних принципів. Їх називають технологічними способами виробництва, тому що вони визначають технологічний зміст виробничих процесів, які є технологічною основою економічного росту на протязі тривалих етапів розвитку цивілізації і відділених один від іншого радикальними, революційними змінами в розвитку системи виробничих сил. Так, наприклад, технологічну основу в економічному розвитку суспільства на певних етапах становили відповідно аграрні, індустріальні та інформаційні технології.

Провідним ланцюгом економічного росту сучасної соціоекономічної системи є технологічний уклад, тобто комплекс взаємозв'язаних техніко-технологічних принципів, що визначають технологічний зміст виробничих процесів у рамках загальної технологічної парадигми, яка диктується технологічним засобом виробництва і відділених один від іншого еволюційними якісними змінами у розвитку системи продуктивних сил. Продуктом кожного технологічного укладу є певна сукупність технологічних нововведень. Останні охоплюють різні види економічної діяльності реального сектору економіки, завдяки чому розвиток і заміщення технологічних укладів відбувається не плавно, а пилоподібно.

Процес еволюційних якісних змін в розвитку такої системи, результатом якого є зміна провідного технологічного укладу, називається технологічними зрушеннями [1, с. 10]. Сьогодні ми спостерігаємо за заміною індустріального технологічного способу на інформаційний, який засновано на виробництві та продуктивному переміщенні інформації. Це, у свою чергу, вимагає принципіальних змін в системі продуктивних сил та нових засобів поєднання живої, уречевленої та інтелектуальної праці. Слід зауважити, що процес заміни індустріальних технологій інформаційними не слід сприймати як проблему структурної перебудови національної економіки. Це технологічна проблема. Пояснити зазначене можна таким чином. Коли на заміну аграрним технологіям прийшли індустріальні, аграрний сектор економіки не тільки не зник, а, навпаки, відбулося його нове відродження на індустріальній основі. Теж саме ми вже сьогодні спостерігаємо з індустріальним виробництвом: воно змінюється під впливом інформатизації, впровадженням в виробничі процеси інформаційних технологій. При цьому економічне зростання буде відбуватися вже за рахунок використання нової інформації в виробничих процесах.

Інформаційний тип економічного зростання передбачає, що рівень соціально-економічного розвитку суспільства будуть визначати не кількісні, а якісні показники, що характеризують якість науково-технічної інформації, яку використано в виробничому процесі. Отже, перед економістами стає проблема кількісної оцінки впливу інформації на критерії оцінки економічного зростання.

Інформація, що використовується в виробничому процесі, на відміну від капіталу та живої праці, є безмежним відновлюваним ресурсом. Вона спроможна долати обмеження всіх інших ресурсів і виступає універсальним фактором виробництва, що спроможне замішувати інші фактори. Це ресурс ресурсів" [3].

Важливу роль в становленні нової інформаційної парадигми в сучасній економіці відіграє глобалізація, тому що вона: підсилює конкуренцію; стимулює подальший розвиток новітніх технологій та поширення їх у світі серед країн; призводить до підвищення продуктивності праці в результаті оптимізації виробництва на глобальному рівні та поширенні передових інноваційних технологій, а також конкурентної боротьби за швидкість впровадження інновацій у світовому масштабі; надає країнам можливість мобілізувати значний потенціал фінансових ресурсів, тому що інвестори використовують більш широкий фінансовий інструментарій у більш розширеному ринку; є підґрунтям для рішення сучасних проблем людства, головним чином, екологічних, що обумовлено об'єднанням зусиль світового співтовариства, консолідацією світових ресурсів, координацією дій у різних сферах.

Основні рушійні сили, що обумовлюють сучасний процес інформаційних трансформацій, можна об'єднати в п'ять груп факторів, особливі риси яких наведено у таблиці 1 [5–9].

Ступінь позитивного впливу інформаційних трансформацій на економіку окремих країн залежить від суспільного положення, яке вони займають у світовій економіці. Основну перевагу фактично одержують заможні країни. Але, несправедливий розподіл отримання благ від глобалізації інформації породжує погрозу конфліктів на регіональному, національному й інтернаціональному рівнях. Відбувається скоріше поляризація вирівнювання доходів, а не їхня конвергенція. У процесі глобалізації інформації країни, які швидко розвиваються, входять у коло багатих держав, а бідні – усе більше відстають від них.

Саме глобалізація приводить до посилення неоднорідності, до виникнення нової моделі світу – світу 20:80, суспільства однієї п'ятої. Так званий "золотий мільярд" контролює 80 % усіх ресурсів, хоча охоплює лише п'яту частину населення планети (у тому числі США і країни Західної Європи – 70 % світових ресурсів). Двадцять відсотків країн, що процвітають, розпоряджаються 84,7 % світового ВВП, на їхніх громадян приходить 84,2 % світової торгівлі та 85,5 % заощаджень на внутрішніх рахунках. Розрив між найбагатшими та найбіднішими країнами з 1960 р більш ніж подвоївся, що статистично підтверджує неспроможність усіх обіцянок надання допомоги країнам, що розвиваються. Розвинуті країни прагнуть закріпити свій існуючий статус-кво, використовуючи відкритість, трансфер технологій та глобалізацію інновацій у своїх інтересах. Бажання США підсилити однополярність світу викликає великі побоювання. Не дивно, що в арабському світі, наприклад, глобалізація інновацій асоціюється з "американізацією" світової системи, "новим колоніалізмом". Взаємозалежність, властива світовому розвитку на початку й у середині XX ст., змінюється однобічною залежністю "третього світу" від "першого" [10; 11]. У зв'язку з цим необхідно говорити не тільки про позитивні моменти інформаційних трансформаційних зрушень в умовах глобалізації, але й і тих потенційних

проблемах, які виникають на сучасному етапі розвитку інтернаціоналізації господарської діяльності, у залежності від того, на які країни вони можуть поширитися. Їх можна поділити на дві групи:

Таблиця 1

Основні чинники сучасного процесу інформаційних трансформацій

Група факторів	Особливі риси
1. Дослідницькі, науково-технічні та технологічні	<ul style="list-style-type: none"> – стрімка зміна пакету засобів ділового спілкування, взаємообміну виробничою, економічною, науково-технічною, соціальною, фінансовою інформацією; – поява та розвиток принципово нових систем отримання, передачі й обробки інформації, за допомогою яких створено глобальні мережі, що поєднують фінансові та товарні ринки, включаючи новітні ринки ноу-хау; – швидкий розвиток знань у результаті поширення наукового чи іншого інтелектуального обміну; – зростання обсягів електронної торгівлі товарами та послугами, яка призвела до науково-технічної революції в менеджменті та маркетингу суб'єктів господарювання тому що, по-перше, дозволяє управляти виробництвом з одного центра, хоча воно розташоване у різних країнах, по-друге, створює великі можливості своєчасного, оперативного й ефективного вирішення виробничих, комерційних, науково-технічних завдань краще, ніж усередині окремих країн; – комп'ютеризація системи електронних розрахунків та пластикових карт, супутниковий та оптиковолоконний зв'язок, що дозволяє миттєво пересувати фінансову інформацію, укладати договори та угоди, перемішувати кошти
2. Виробничі	<ul style="list-style-type: none"> – глобальне зростання масштабів виробництва продукції; – зниження витрат на створення, обробку, збереження та використання інформації, яка сприяє глобальній інтеграції національного ринку
3. Організаційно-розпорядчі	<ul style="list-style-type: none"> – існування міжнародних форм функціонування виробничо-господарської діяльності, сфери діяльності яких виходять за національні межі, мають міжнародний характер та сприяють формуванню єдиного ринкового простору; – можливість неурядових організацій виходити на світовий рівень (ООН, МВФ, ОЕСР, Всесвітній банк, СОТ тощо); – основними учасниками глобальної економіки стають багатонаціональні компанії та інші подібні організації, приватні та державні
4. Економічні	<ul style="list-style-type: none"> – велика концентрація та централізація капіталу, зростання діючих фінансово-економічних інструментів та скорочення терміну здійснення міжвалютних угод; – застосування міжнародними економічними організаціями єдиних оптимальних критеріїв макроекономічної політики; – уніфікація єдиних вимог податкової, регіональної, митної, антимонопольної політики тощо; – лібералізація ринку торгівлі товарами й послугами, ринку капіталу, землі та інші форми економічної лібералізації; – глобалізація інновацій, що сприяє поглибленню спеціалізації, кооперуванню та міжнародному поділу праці; – відносна економію на масштабах виробництва, яка потенційно може привести до явного скорочення витрат та зниження цін, тобто, до стійкого економічного зростання; – вільна міжнародна торгівля на взаємовигідній основі, яка задовольняє всі сторони
5. Політичні	полегшення свободи міждержавного пересування громадян, товарів та послуг, капіталів

1. Для всіх країн:

- зростання безробіття в результаті розвитку та впровадження новітніх технологій, що приводить у промисловості до скорочення робочих місць і підсилює соціальну напруженість;
- переміщення випуску трудомістких товарів у країни, що розвиваються, тобто, зміна структури виробництва, що вдаряє по традиційних галузях цих країн, викликаючи закриття багатьох виробництв;
- зростання мобільності робочої сили;
- послаблення ролі національних держав у результаті того, що ТНК ставлять власні інтереси вище державних, і тому частина функцій переходить до різних наддержавних організацій і об'єднань;
- різка нерівномірність розподілу переваг від глобалізації інноваційної діяльності у розрізі окремих галузей економіки країни;
- зниження індустріалізації національних економік;
- перехід контролю над результатами економік окремих країн від національних урядів в інші руки, у тому числі до сильних держав, міжнародних організацій, ТНК;
- дестабілізація фінансової сфери, можлива, нестабільність економіки (регіональна чи глобальна) через взаємозалежність розподілу праці у національних економіках на світовому рівні;

2. Для менш розвинутих держав:

- всебічна залежність від авангардних держав;
- доходи нестабільні і залежать від кон'юнктури світових ринків;
- спостерігається посилення техніко-технологічного відставання від розвинутих країн;
- посилення соціально-економічного розшарування та руйнування державного суспільства, що уявляє собою процес розпаду соціальних груп, також розриви традиційних зв'язків між людьми, почуття причетності до визначеної професійної чи етнічної групи, втрата індивідами об'єктивної приналежності до тієї чи іншої спільності;
- зuboжіння великої частини населення країни;

– посилення залежності від стабільного функціонування світогосподарської системи;
 – обмеження ТНК функцій держав проводити власну, національно орієнтовану економічну політику;
 – зростання зовнішнього боргу, насамперед, міжнародним фінансовим організаціям, що завжди перешкоджає подальшому прогресу.

Висновки. Сьогодні відбувається криза індустріальної парадигми у сучасній економічній науці і становлення нової інформаційної парадигми. Дана парадигма повинна відобразити реальності епохи панування інформаційних технологій, які сприяють закріпленню елементів нової системи суспільних відносин виробництва, тому що в цей період відбуваються радикальні зміни в засобах поєднання живої, уречевленої та інтелектуальної праці. Інформаційний тип економічного зростання передбачає, що рівень соціально-економічного розвитку суспільства будуть визначати не кількісні, а якісні показники, які характеризують якість науково-технічної інформації, що використано в виробничому процесі. Отже, перед економістами стає проблема формалізації оцінки впливу інформації на критерії оцінки економічного зростання.

Література

1. Горидько Н. П. Современный экономический рост: теория и регрессионный анализ : монография / Н. П. Горидько, Р. М. Нижегородцев. – Новочеркасск : НОК, 2011. – 343 с.
2. Повне право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавства України / за ред. Ю. М. Капіци. – К. : Слово, 2006. – 1104 с.
3. Кузнец С. Современный экономический рост: результаты исследований и размышления / С. Кузнец // Нобелевские лауреаты по экономике: взгляд из России. – СПб. : Гуманистика, 2003.
4. <http://www.uh.edu/~trdegred/>.
5. Матвійчук А. В. Штучний інтелект в економіці: нейронні мережі, нечітка логіка : монографія / А. В. Матвійчук. – К. : КНЕУ, 2011. – 439 с.
6. Макагон Ю. В. Глобализация и Украина в мировой экономике / Ю. В. Макагон. – Донецк, 2004. – 235 с.
7. Субботин А. К. Границы рынка глобальных компаний / А. К. Субботин, Д. С. Львов. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 328 с.
8. Минс Г. Метакапитализм и революция в электронном бизнесе: какими будут компании и рынки в XXI веке / Г. Минс, Д. Шнайдер ; пер. с англ. – М. : Альпина Пабlishер, 2010. – 280 с.
9. Щедрин А. Н. Электронные информационные ресурсы в информационной экономике / А. Н. Щедрин. – Донецк : Ин-т экономики пром-сти, 2003. – 232 с.
10. Развитие внешнеэкономической деятельности в условиях глобализации : монография / под ред. В. И. Крамаренко. – Симферополь : Таврия, 2006. – 282 с.
11. О развитии человеческого капитала : доклад Программы Развития ООН за 2010 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010>.

References

1. Horyd'ko N. P. Sovremennyy ekonomicheskiy rost: teoriya y regressionnyy analiz : monografiya / N. P. Horyd'ko, R. M. Nizhegorodtsev. – Novocherkassk : NOK, 2011. – 343 s.
2. Povne pravo intelektual'noyi vlasnosti Yevropeys'kogo Soyuzu ta zakonodavstva Ukrayiny / za red. Yu. M. Kapitsy. – K. : Slovo, 2006. – 1104 s.
3. Kuznets S. Sovremennyy ekonomicheskiy rost: rezul'taty issledovaniy i razmyshleniya / S. Kuznets // Nobelevskie laureaty po ekonomike: vzglyad iz Rossii. – SPb. : Humanistika, 2003.
4. <http://www.uh.edu/~trdegred/>.
5. Matviychuk A. V. Shtuchnyy intelekt v ekonomitsi: neyronni merezhi, nechitka logika : monografiya / A. V. Matviychuk. – K. : KNEU, 2011. – 439 s.
6. Makagon Yu. V. Globalyzatsiya i Ukraina v mirovoy ekonomike / Yu. V. Makagon. – Donetsk, 2004. – 235 s.
7. Subbotin A. K. Granytsi rynku global'nykh kompaniy / A. K. Subbotin, D. S. L'vov. – M. : Edytoryal URSS, 2004. – 328 s.
8. Myns G. Metakapitalizm i revolyutsiya v elektronnom biznese: kakimi budut kompanii i rynki v XXI veke / G. Myns, D. Shnayder ; per. s angl. – M. : Al'pina Pablisher, 2010. – 280 s.
9. Shchedrin A. N. Elektronnye informatsyonnye resursy v informatsyonnoy ekonomike / A. N. Shchedrin. – Donetsk : In-t ekonomiki prom-sti, 2003. – 232 s.
10. Razvitie vneshneekonomicheskoy deyatel'nosti v usloviyakh globalizatsyy : monohrafiya / pod red. V. Y. Kramarenko. – Simferopol' : Tavriya, 2006. – 282 s.
11. O razvitii chelovecheskogo kapitala : doklad Programmy Razvitiya OON za 2010 god [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupa: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010>.

Надіслана/Written: 25.05.2013 р.

Надійшла/Received: 29.05.2013

Рецензент: к.е.н., проф. Е. С. Авдеева